

İosif Brodski'nin Şiirlerinde Ölüm Teması*

Selin Tekeli**

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Karaman, Türkiye

* Bu çalışma, 7-9 Kasım tarihlerinde Karaman'da düzenlenen 1. Karaman Uluslararası Dil ve Edebiyat Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuş olup basılmamış bildiri metninin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

Öz

Hayatımızın kaçınılmaz bir gerçeği olan ölüm, insanın zihnini sürekli meşgul etmekte ve hayat boyunca sorgulanmaktadır. Birçok şair ve yazar da ölümü sorgulayarak ona farklı açılardan yaklaşmaktadır. Kimisinde ölüm bir kabullenişken, kimisinde ona karşı gelme şeklindedir. Pek çok edebi eserde işlenen bu konu tüm dünya edebiyatında olduğu gibi Rus edebiyatında da (özellikle şiir alanında) incelenmiştir. Rus edebiyatında şiirlerine ölüm konusunu taşıyan şairlerden biri de İosif Aleksandroviç Brodski (1940-1996)'dır. İosif Brodski 1987 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü alarak adını uluslararası alanda da duyurmuştur. Rus asıllı Amerikalı şair, deneme yazarı, çevirmen ve dramaturg olan İ. Brodski, yazarlık yönünden daha çok şair kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Kendi hayatının yanı sıra özellikle yaşadığı dönemdeki toplumsal olaylar şiir anlayışının oluşmasını büyük ölçüde etkilemiş, insanın varoluşunu şiirlerinde sorgulayarak onun iç dünyasına yönelmiştir. Ölümü şiirlerinde kendi bakış açısıyla yorumlayan şair, birçok şiirinde ölüm olgusuna dikkat çekmiş ve ölümle ilgili endişe duymuştur. Şair, ölüm gerçeğini bir türlü kabullenemez, çünkü şairin sevdiklerini kaybetmesi, onun derin bir üzüntü duymasına sebep olur. Çalışmada şiirleri aracılığıyla şairin hayata bakış açısı, dünya görüşü, tecrübesinin yanı sıra o dönemdeki toplumsal olayların etkisi de ortaya konulmaya çalışılacak, özellikle ölümü algılayışı ve ölüm temasının işlenişine dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: İosif Brodski, Şiir, Ölüm, Tema.

Makale Bilgileri /
Article Info:

Gönderim / Received:
06.03.2019
Kabul / Accepted:
11.09.2019

** Sorumlu Yazar /
Corresponding Author:

Karamanoğlu Mehmetbey
Üniversitesi, Karaman,
Türkiye
selinozturk@kmu.edu.tr

Atf için / To cite this article:

Tekeli, S. (2019). İosif Brodski'nin şiirlerinde ölüm teması. *Curr Res Soc Sci*, 5(2), 161-170. doi:10.30613/uresosc.536260

Bağlantı için / To link to this article:

<http://dx.doi.org/10.30613/uresosc.536260>

Death Theme in the Poems of Joseph Brodsky

Abstract

The existence of death, which is seen as an inevitable reality of our lives, constantly occupies the human mind and is questioned throughout life. Poets and writers, who discuss the phenomenon of death, approach to this reality from a variety of perspectives. In some cases, this may be an accepting, in the others it becomes a resistance. The subject of death, discussed in many literary works, has an important place in Russian literature, (especially in the field of poetry), as well as in all of the world literatures. Joseph Aleksandrovich Brodsky (1940-1996) was one of the poets who carried the theme of death to his poems in Russian literature. Joseph Brodsky, who gained the 1987 Nobel Prize in Literature, became internationally well-known. Brodsky, who is a Russian and American poet, essayist, translator and playwright, came into prominence with his identity as a poet rather than his authorship. Not only his personal life but also the social events in his period had a great influence on his poetic style and he directed to human's inner world by questioning the existence of man in his poems. Brodsky interpreted the death in his own way, drew attention to the subject of death in different poems and worried about it. Poet can't accept the fact of death because he lost his loved ones and caused him to feel deep sorrow. Through these poems, his perspective on life, his worldview, his experiences from his own life, as well as the influence of social events in that period will be discussed in this study and especially will be pointed out the theme of death.

Keywords: Joseph Brodsky, Poem, Death, Theme.

Giriş

Rus edebiyatının üçüncü dalga göçmen şairlerinden, Nobel Ödüllü Rus-Amerikan şair İosif Aleksandroviç Brodski (ИосифАлександрович Бродский, 1940-1996), deneme yazarı, dramaturg ve çevirmen olarak da tanınır. Leningrad'da Yahudi bir ailenin tek çocuğu olarak dünyaya gelir. Çocukluğunda Leningrad kuşatmasını ve savaşları yaşayan şair, yoksulluk içinde, zorlu bir hayat sürmüştür. Öğretmenlerinin Yahudi düşmanlığı yüzünden, kendini erken yaşlardan itibaren muhalif gibi hisseder. 14 yaşındayken okulu bırakmaya karar veren ve daha çok küçük yaşta yazmaya başlayan İ. Brodski'nin estetik bakış açısı

Leningrad'da biçimlenmeye başlar. Yıllarca kendini geliştirmeye çabalar, birçok işte çalışır ve birçok dil öğrenmeye başlar. Sokaklarda ve edebiyat gecelerinde kendi şiirlerini okur. Bu dönemdeki şiirlerinin konuları genel olarak çocukluğunda ve gençlik yıllarında karşılaştığı zorluklar ve yıkımlar, kendi hayatından edindiği tecrübelerin yanı sıra o dönemdeki toplumsal olayları olmuştur. Hayatı, çocukluğu, ailesi, eğitimi, hastalıkları başta olmak üzere birçok benzeri olay onun sanatına önemli ölçüde yansımış ve şair, şiirleri aracılığıyla yaşamıyla ilgili ipuçları da vermiştir. Bu çalışmanın amacı şairin hayatından yola çıkarak, yaşamının sanatına etkisini ortaya çıkarmak, şiirleri aracılığıyla yazma tarzı ve sanatı ile ilgili bilgi vermek, onun ideolojisi ve dünya görüşünü göstermektir.

İnsanın bireyselciliğini, varoluşunu sorgulayan şair, onun iç dünyasına yönelir. Şiirlerinde yalnızlık, sıkıntı, umutsuzluk, karamsarlık, korku gibi duyguları yansıttığı gibi psikolojik durumunu da kendi üslubuyla ortaya koymaktadır. Kendi inançları ve doğruları uğruna nasıl hapse düştüğü, sürgün ve göç hayatı, aşkları, ayrılıkları, hüznüleri, Rusya'dan sürgün edilmesiyle ailesine ve vatanına olan özlemi gibi konularını okuyucuyla buluşturur.

1964 yılındaki çalışmaları Sovyet karşıtı bulunurken, onunla ilgili eleştiriler başlar, gazetelerde hakkında suçlayıcı yazılar çıkınca da tutuklanır ve sürgüne gönderilir. İ. Brodski vatan haini değil de “toplumsal asalaklık, parazitlik” suçundan dolayı hüküm giyer ve vatanından sürülür. “1964 yılında İ. Brodski'yi yargılamaya kalkışıp, yirmi üç yaşındaki delikanlıyı “zararlı asalaklıkla” suçlamak, mumyalaşmış Leningrad yetkililerinin kendilerini utanılacak duruma düşürmelerine neden oldu. Kastettikleri şey, İ. Brodski'nin o sırada herhangi bir resmi işte çalışmıyor olmasıydı” (Volkov, 2010, s. 248). Yani onun vatanına, topluma hiçbir katkıda bulunmadığını iddia ederek onu kendi ülkesinde yok saydılar. Onun hakkında böyle bir karar verilmesi üzerine Gümüş çağ şairlerinden Anna Ahmatova (1889-1966) da ironik şekilde bu durumu şöyle dile getirir: “Şu bizim kızıl saçlıya ne biçim bir yaşam öyküsü yaratıyorlar! Bunu yapması için birini tutsa, ancak bu kadar olurdu!”

(akt. Volkov, 2010, s. 249). Vatanından ayrılmak istemese de “toplumsal asalaklık” iddiası ile Sovyetler Birliği’nden sürgün edilen şair, Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra Rusya’ya tekrar davet edilmesine rağmen bir daha asla vatanına geri dönmemiştir. Sovyetler Birliği’nden sınır dışı edilince Amerika’ya yerleşir, orada bir dâhi olarak görülen şair çeşitli üniversitelerde, okullarda ders vermeye başlar, istediklerini, fikirlerini özgürce yazar ve yayımlar. Ancak 1996’da geçirdiği kalp krizi sonucu ülkesine bir daha dönmeden New York’ta hayatını kaybeder.

1. İosif Brodski’nin Sanatı ve Şiirleri

Edebi göç, kültürel bir olgu olarak Rusya’da yüzyıllarca devam etmiş; özellikle şairler ve yazarlar ideolojik görüşlerinden dolayı vatanlarını terk etmek zorunda bırakılmışlar, batıya göç etmişler ve burada Rus kültürünü devam ettirmişlerdir. 1917 devriminden sonra göçler 3 önemli dalga şeklinde ortaya çıkmıştır. Üçüncü dalga göçmen şairler arasında Nobel Edebiyat Ödülünü alan İ. Brodski’nin sanatının ve edebi yaratıcılığının gelişmesinde Sovyet ve Amerika dönemleri etkili olmuştur. Göç, onun edebi sanatını büyük ölçüde etkilemiş ve göçmenliği sırasında yazdığı şiirleri, daha derin, hacimli ve olgun bir şekilde ortaya çıkmıştır. Şairin, Ahmatova gibi büyük bir şairle tanışması, mahkemeler, suçlamalar, hastaneler, sürgün hayatı, kendi vatanında yok sayılma, hayatının sonunda elde ettiği ün ve şeref, Nobel Ödülü’nü ve diğer daha birçok prestijli ödülleri alma, ölümcül bir hastalığın atakları ve yaşamının merkezi olan Marina Basmanova ile ilişkilerinin yıllarca devam etmesi gibi hayatında yaşadığı önemli olaylar şiirlerinde doğrudan ya da dolaylı olarak işlenmiştir.

İ. Brodski şiirlerinde kendine özgü üslubuyla çok çeşitli konulara değinirken bunu karmaşık fakat akıcı ve ilgi çekici bir tarzla ortaya koymaktadır. Şair bunu yaparken okuyucunun dikkatini çekmeyi başarmıştır. Rus yazar Aleksandr Buryak bir çalışmada şairin şiirlerindeki bu duruma şu şekilde açıklık getirir:

Çoğu şiiri cafcıflıdır, sağlam bir tarzı vardır. Şiiri çok sevmeyen kişiler bile onun şiirlerine yakınlık duyabilir. Şiir dünyası satranç dünyası

gibi neredeyse yapmacık ve toplumun gerçek problemlerinden uzaktır. Brodski’nin şiirleri genellikle uzun ve karışık kelime yapısına sahiptir. Onları bilmece gibi tahmin ederek ilgiyle bir solukta okumak mümkündür (Бурьяк, А., <http://bouriac.narod.ru/Brodsky.htm>).

Rus ve Amerikan yazar, gazeteci Pyotr Vayl ise (1949-2009) İ. Brodski’nin sanatı ile ilgili şunları belirtir:

Kitapta verilen küçük parça halindeki tür okurken ortaya çıkan genel bir histir. Onda Brodski’nin iç dünyasını anlamak için güçlük ve sevinç vardır. Brodski’yi çağdaş bir klasik olarak tanımlayabiliriz. Onun şiiri zamanının belirli izlerinden yoksundur. Onun şiirlerinde belirli bir yer yoktur, istediği yeri seçmede özgürdür: Moskova, Leningrad, İngiltere, köy, bataklık, Roma, Litvanya, kuzey ve güney, yer ve gök hatta hiçbir şey ya da hiçbir yeri bile anlatılabilir (<http://www.litra.ru/composition/download/coid/00537681210764842617/>).

Yine onun sanatındaki özgünlüğe ve farklılığa şu sözlerle dikkat çeker:

Şiiri ve manzumesi Rus ve dünya klasiklerinin gelenekleriyle yüklü olan Brodski’nin şiirlerinde sınırlı bir zaman kavramı, yer seçimi olmadığı gibi türünü- ağıt, eleji, şiir kitapları- seçmede de özgürdür. Brodski’nin çelişik sanat dünyası birden açılmaz, okuyucunun çabasını gerektirir. Eğer karışık dünyayı anlamada ısrarcı olunursa bu çabalar ödüllendirilir, akıllı, duyguları, ifadeyi ve hafızayı zenginleştirir (<http://www.litra.ru/composition/download/coid/00537681210764842617/>).

Brodski’nin şiirlerinde devamlı olarak tekrar edilen temalar vardır. Rus şair ve edebiyat bilimci M.B. Kreps (1940-1994) bunları leitmotif olarak değerlendirirken şu başlıklar altında konuları sınıflandırır:

1) Hastalık teması 2) yaşlılık teması 3) ölüm teması 4) cennet ve cehennem teması 5) insan ve Tanrı teması 6) zaman ve mekân teması 7) hiçliğin, var olmamanın teması 8) yalnızlık ve

ayrılık teması 9) özgürlük teması 10) imparatorluk teması 11) sanat teması 12) insan ve eşya teması (Крепс, 2001, s.194).

Kendine özgü bir şiir dünyası yaratan ve bu şiirlerinde Rus köklerini İngiliz kültürü ile birleştiren şairin şiirlerinde sürekli olarak değindiği diğer temalar aşk, hayat, doğa, Rusya, vatan ve savaştır. Şairin erken dönem sanatında Leningrad teması önemli bir yere sahiptir. Daha sonra hayatının dönüm noktası olan göç döneminde yazdığı şiirleri daha derin, daha olgun, özellikle felsefi görüşleri daha baskındır ve bu durum Brodski'nin sanatının gelişmesinde en büyük etkendir. Şairin sanatının ünlü araştırmacılarından olan V. Poluhina, A. Nayman, V. İvanov, şairin şiirlerindeki varoluşçuluk motiflerinden bahsederler. Şairin son şiirlerinde varoluşçuluk düşüncesi vardır: inanan biri için mümkün olmayan hiçbir şey yoktur. Bilgi değil, inanç insanın esas onurudur. İşte bu motif de şairin birçok şiirinde ortaya çıkmıştır (Мордовцева, <http://philosophy.spbu.ru/userfiles/rusphil/Veche%20%E2%84%9618-8.pdf>, ss. 150-151). Olgunluk döneminde (1965-1968) son, mekân, zaman gibi felsefi kategorilerin araştırılması önemli bir yer tutar. Bu kategorilerin içinden şair “lirik ben” ve dış dünyanın karşılıklı ilişkisini analiz eder. Şair, zaman ve mekâna aynı şekilde yaklaşmaz. Zaman olumlu özelliklere sahiptir, şairi heyecanlandıran, anlamlandırmaya çalışan ve onun içerisinde kendine yer bulmak isteyen zaman ebediyete, sonsuzluğa özlem duyar. Zaman, tüm dünyasal varlıklardan kıyaslanamayacak kadar yüksektir ve bu yüzden şairi sonsuzluğa ve ulaşılmazlığa yükseltir. Bu düşünce şairin birçok şiirinde yer alır (Мордовцева, <http://philosophy.spbu.ru/userfiles/rusphil/Veche%20%E2%84%9618-8.pdf>, s. 151).

İ. Brodski'nin geç dönem şiirlerine tek bir anlam yüklemek zordur. Şairin dünya görüşü şiirleri gibi görkemli ve kasvetlidir. Onun dünya görüşü içerisinde insan düşmanlığı, melankoli, kayıtsızlık, karamsarlık, ümitsizlik, yalnızlık, çıkmazlık gibi konular vardır. Bu karışım içerisindeki ironi yaşama sevincinin yerine geçer (Мордовцева, <http://philosophy.spbu.ru/userfiles/rusphil/Veche%20%E2%84%9618-8.pdf>, ss. 153,154). Bundan sonra da aşk ve ölüm teması şiirlerinde yer almaya

başlamıştır. Ancak şairin şiirlerinde geleneksel anlamda sade, lirik, duygusal bir aşk teması yoktur, aşkın gelip geçici olduğu, genel olarak gerçek dışı olduğu belirtilir. Ölüm ise onun için somut, maddesel ve daha yakındır. Ölüm konusu ile ilgili değerlendirmelerde bulunan şair ölümden korkmadığını dile getirirken, ölümün ortaya çıkardığı boşluktan, bir şeyleri yarıda bırakma düşüncesi ve yalnızlık duygusundan korkar ve bu durumu birçok şiirinde de dile getirir. Önceki Rus şairlerinin oluşturduğu geleneklerin taşıyıcısı olarak kendi duygu anlayışını yaratan şair, yalnızca Rus kültürü değil dünya kültür hazinesinde de yer alan bir dizi ölümsüz imge yaratmıştır.

2. İosif Brodski'nin Şiirlerinde Ölüm Teması

Yaşamın merkezinde yer alan ölüm, tarihin en eski zamanlarından günümüze kadar üstünde düşünülen, varlığı bilinse de ne zaman geleceği bilinmeyen, hep bir anlam yüklenmeye çalışılan ve merak edilen konulardan olmuştur. Ölümden sonraki hayatın nasıl olacağı, hatta olup olmayacağı da netlik kazanmadığı için var olmak ya da yok olmak ikilemi hayat boyunca karşımıza çıkmaktadır. Kişi, ölüm ve hayat arasındaki ilişkiyi düşünerek ölümü daha çok sorgulamakta, yaşamaya ve hayatın tadını çıkarmaya çalışsa da ölümün bir gün ona da geleceğini bilmektedir. Ölüm ve yaşam kavramları birbirinden farklı kavramlar olarak algılsa da aslında birbirini tamamlayan kavramlardır. Hayatı ve ölümü anlama çabası, ölüm düşüncesi ile ilgili çaresizlik karşısında her insan farklı tutumlar sergileyebildiği gibi bu durum toplumdan topluma da değişiklik göstermektedir. Aynı toplum içerisinde de farklı kültürel özelliklere dayandırılarak ölüm karşısında gösterilen duygular ve düşünceler de farklı olabilmektedir. Çünkü bu kavram kişinin kültürüne, inancına göre değişiklik gösterir ki, ölüm farklı dinlerde de farklı anlamlar ifade etmektedir. “Yahudilikte ölüm ağır bir ceza ve korkunç bir gerçek; Hristiyanlıkta ölüm sadece beden kaybu ve hayatın daha güzel bir şekilde bürünmesi; Müslümanlıkta ise insan ruhunun bedenden ayrılarak Allah katına yükselmesi olarak değerlendirilir” (Hökelekli, 1992, ss. 57-98).

Ölüm fiziksel, psikolojik ve aynı zaman da sosyal bir olgudur. Çünkü ölüm olayı gerçekleşince ölen kişi sadece fiziki olarak etkilenmez. Ölüm, aynı zamanda ölenin çevresindeki kişileri de etkilediği için psikolojik ve sosyal bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır. İnsanın ölüme karşı olan tepkisi de dini inançlarından dolayı farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. İnsan fanidir, ölüm karşısında da çaresizdir. Çaresizlik onu korkuya, karamsarlığa, sıkıntıya ve ümitsizliğe sürükler, bu da onun çıkmaza sürüklenmesine sebep olur, çünkü insan ölümle yok olacağı düşüncesiyle hayatı bir hiç olarak görebilmektedir.

Hayatın bu kadar merkezinde ve evrensel bir tema olan ölüm; edebiyat, felsefe, psikoloji, sosyoloji, din, tarih gibi birçok farklı disiplinlerde farklı açılardan işlenen bir olgudur. Ölüm, özellikle edebiyatta, edebi eserlerde birçok şairin ve yazarın en önemli temalarından biri olarak ele alınmaktadır. Pek çok edebi eserde işlenen bu konu tüm dünya edebiyatında olduğu gibi Rus şiirinde de önemli bir yere sahiptir. İ. Brodski'nin şiirlerinde ölüm konusu yer alır, insanın ölüm karşısında hissettiği korkuyu, kaygıyı ve çaresizliği ortaya koyan şair ölümün hayatın bir gerçeği olduğunu ve bu durumu kabullenmek gerektiğini göstermeye çalışır. Çalışmamızda da şairin şiirlerinde ölüm algısının nasıl oluştuğu ve süreç içerisinde nasıl değişikliğe uğradığı tespit edilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Rus şair, çevirmen, eleştirmen ve Rus sembolizminin ilk dalgasının en önemli temsilcilerinden olan İnnokenti Annenski (1855-1909) şiirle ilgili makalelerinden birinde şairlerin aslında üç temel teması olduğuna dikkat çeker: “onlar ya acı ya ölüm ya da güzellikle ilgili yazarlar.” Ölüm de İ. Brodski'nin şiirlerinin ana temalarından biridir ve bu alt temaları şu şekilde sıralayabiliriz;

Ölüm korkusu ve onun üstesinden gelme, var olmama, hiçliğe geçişle ölümü tatma, ölümün sınırlarının çerçevesinde imkânlar ve imkânsızlıklarla ilgili düşünceler, ölüme şiirsel bir yaklaşım, ölümü şiir aracılığıyla yenme, ebedi ve tüm her şeyi unutturan zamanın zaferi gibi ölüm, bu zamanla mücadele etme, zaman

ya da ölümle mücadele biçimi olarak ölüm veya ölümsüzlük, Hıristiyan ölüm anlayışı ve onun şair tarafından kabulü ya da reddi, Yaraticının amaçlarıyla ilgili düşünceler, cennet ve cehennem kavramları, kadere inanç (Kpenc, 2001, s. 203).

Şair direkt olarak ölümü ele aldığı şiirlerinde ölümün doğal bir durum olduğunu, ölümden kaçmanın imkânsızlığını belirtir. Ölüm temasıyla dikkat çektiği diğer bir husus da, çok sevdiği yakınlarını küçük yaşta kaybetmesi, gurbet hayatı yaşaması sonucu ölümle tek başına kalma korkusundan kaynaklanmaktadır. Yoksa şair eserlerinde ölümün korkulacak bir şey olmadığını, tam tersine onun bize sonsuz ve yeni bir hayat sunduğunu göstermektedir. Ölüm korkusu ile yüzleşmek ve ölümün gizemine elbet bir gün ulaşılacağı düşüncesiyle yaklaşmak gerektiğini belirtirken, bazen de ölümün önemsiz bir şey olduğunu vurgulayarak onu küçümser.

İ. Brodski'nin çok sevdiği Leningrad'da geçen çocukluk hatıraları onun için çok değerlidir. Kendi ülkesi dışına mahkûm edilse de doğduğu, sevdiği şehri unutamaz. Ölüm, İ. Brodski'nin daha ilk satırlarında görülür ve henüz yirmili yaşlarında olan İ. Brodski şiirinde öleceği yeri belirlemenin kendi elinde olmadığını ve bu yüzden kadere karşı çıkmanın da gereksiz olduğunu bilir. Öleceği yeri seçmek istemediğini belirtse de, aslında ölmek istediği yer açıktır: Doğduğu, gençlik yıllarının geçtiği, tüm güzellikleri ve zorluklarıyla hayatını geçirdiği ülkesi, vatani.

“Ne ülke ne de bir mezar

İstemiyorum seçim yapmak.

Vasilevski Adası'na

Ölmeye gidiyorum.”

[İ. Brodski, Şiir Kitapları (Бродский, Стансы) 1965, s. 227]

İ. Brodski'nin şiir felsefesinde en önemli şey onun evrensel bakış açısıdır. Hayatta artık yerleşmiş olan temel ilke ölüme yaklaşma konusudur. İ. Brodski ölüme daha çok felsefi açıdan yaklaşmıştır. Bu durum şiirlerine de yansımış; yaşam ve ölüm, var

olma ve yokluk, hiçliğe geçiş gibi zıtlıklar şiirlerinde yer almıştır. İ. Brodski'nin şiirlerinde de kendi yaşamının dışı vurumu olarak yaşam ve ölüm konuları ayrı ayrı yer aldığı gibi, ikisine aynı anda yer verildiği de görülmektedir. Bu durum özellikle onun "Tepeler" ("Холмы") adlı şiirinde görülür:

Ölüm, üzerlerinde su gibi,

Midesinde su olanların.

Ölüm, artık her kelimedede

sırığa dolanan sapın içinde.

Ölüm, yalanarak temizlenen kanın içinde,

Ölüm, seslerde ve bakışlarda.

Ölüm bizim için zor.

Ölüm, sadece düzlük.

Yaşam tepeler, tepelerdir.

[İ. Brodski, Tepeler (Бродский, Холмы) 1965, ss. 126-128]

Şiirde ölüm ve hayatın birbirinden ayrı düşünülmemeyeceği, ölümün varlığı, onsuz bir yaşam olamayacağı aktarılır. Şiirde ölüm düzlük iken, hayat tepedir ifadesi yer alır. Şair bu şiirde çevredeki gerçekliğe karşı olan hoşnutsuzluğu şeffaf bir şekilde dile getirir. Ana tema yaşam ve ölüm çatışmasıdır. Bu da şiirde acı, keder, hüznün gibi konuların ortaya çıkmasını sağlar. Şiirde iki kişi tepede oturur, bu iki kişinin tepede oturması gerçeklikten uzaklaşmayı, ruhun yüce durumunu temsil eder. Edebi yalnızlık ve sıradan yaşamın kabul edilmezliği konusuna dikkat çeker. Şiirdeki iki kişi tepede yalnız kalmayı severler, orada kendilerini tamamen özgür hissederler ve diğer insanların hayatlarını tarafsız bir şekilde değerlendirebilirler. Eserin sonunda şairin ana düşüncesi ortaya çıkar. Tepeleri kendi hayatını sembolize eden gizli kavramların (gençlik, acı ve gurur, aşk) yardımıyla tasvir eder. Tepenin karşıtı nasıl düzlük ise yaşamın karşıtı da ölümdür. Önemli olan zorlukların var olduğu yaşam mücadelesini verebilmek, ayakta kalmayı becerebilmektir; ölüm ise basittir, kolay olan yoldur.

Şair "Alay" ("Шествие") adlı şiirinde çocukluk döneminin geçtiği kendi öz vatani olan Leningrad'dan gönderilmesi, savaşa bakış açısı, savaş sırasında ve savaş sonrasında yaşadığı zorluklardan bahseder. Savaş onun için ölümdür, kandır; bu yüzden şiirinde insanları sağduyuya ve barışa çağırır. Çünkü insanları mutlu görmek ister. Ayrıca yine şiirinde yaşam ve ölüm ikilemine dikkat çeker. Şair bu şiirde yaşam ve ölüm farkını kaybeder, ancak ölümün renginin daha ağır bastığı da bir gerçektir. Yaşam da ölüme benzemeye başlar, ölüme sürükler, çünkü ölüm, hayatın değişmez tek gerçeğidir.

Sanki ölüm ilk kez geldiği yerde ve orada kimse yok- hiç kimse bizi tanımıyor.

Ah, hem kendime hem de diğerlerine kötü olamayacağım

Belki de Tanrı seni affeder

Gerçekten de ölüm hayattır, hayat da hayattır.

Hayat da ölüm gibi rastgele ve basit

Ölüm ve yaşam aynı saatte.

[İ. Brodski, Alay (Бродский, Шествие) 1965, s. 165]

Ölüm, insanı adeta takip eder. Ölümle bir gün herkes yüzleşeceği için bu gerçeği görmezden gelmek mümkün değildir. İ. Brodski de bu yüzden hayatın gerçeğini şiirlerinde sık sık yansıtır. Doğmak ne kadar doğal bir olaysa ölmek de o kadar doğaldır. Şair bazı şiirlerinde açık açık ölümden bahsetmek yerine üstü kapalı bir şekilde bunu göstermeye çalışır. Ölüm korkusu yoktur, korktuğu ölümün bıraktığı boşluk, yalnızlık duygusudur. Çünkü bu dünyadan, sahip olduğu güzelliklerden ayrıldığı için bunu katlanılmaz olarak görür. Şair "Büyük Eleji" ("Большая элегия") adlı şiirinde ölümü hiç umursamadığını, ölümün herkes gibi bir gün kendisine de uğrayacağını vurgular. Şiirde hayatı birileriyle paylaşmanın zaten mümkün olduğunu, önemli olanın ölümü paylaşmak olduğunu vurgular:

Eğer hayatı biriyle paylaşmak mümkün olsa,

O zaman bizimle ölümü kim paylaşır?

[İ. Brodski, Büyük Ağıt (Бродский, Большая элегия) 1965, s. 136]

Ölüme karşı isyan, sıkıntı ve yalnızlık duyguları, ölüm düşüncesi ve ölüm karşısında duyulan çaresizlik konusunda şair bazen endişelenirken bazen de bu endişelerini açıkça ortaya koymaktadır. Ölüm endişesi diğer dünyanın bilinmezliğinden midir yoksa bu dünyanın güzelliklerinden ayrılmak mıdır gibi çözümsüz bir çatışma yaşayan ve ölümün soğuk yüzünü yumuşatmaya çalışan şair, bu durumu şiirinde şöyle yansıtır:

Acı yok kayıp dünya hakkında

Korku yok evrendeki ölüm karşısında.

(<http://www.world-art.ru/lyric/lyric.php?id=7562>,
Bitmeyen Bölüm, Неоконченный отрывок 2)

Hayatın insana ölümü ne zaman sunacağı meçhuldür, insan ölümü düşündükçe çıkmaza sürüklenir, hayattan korkan biri haline gelir. Ancak ölüm bir gerçektir, her insanın kapısını çalacak olan ölümle bütün yaşanmışlıklar geride kalır. Ölümü olağan kabul eden şairdeki korku, daha çok ölüme hazır olmamaktan kaynaklanmaktadır. Ölümden korkmak, ondan kaçmaya çalışmak insanı bu durumdan kurtaramaz. Zaten bu dünyadan da umudu olmadığını, bu dünyanın da bir hiç olduğunu, o yüzden de boşu boşuna kederlenmeye, hüzünlenmeye, korkmaya gerek olmadığını ve bu durumun kabullenilmesi gerektiğini açıkça ortaya koyar.

İnsanın hayatını yitirmesi acı bir olaydır, ancak ondan kaçmak mümkün değildir. Dolayısıyla da şairin ölümle ilgili birçok şiirinde sessiz bir kabulleniş söz konusudur. Ölümün yaklaşmasıyla kasvetli bir ortam çizer ve ölüm düşüncesi en önemli şey olmaya başlar. Ölümden sonraki yaşama dair konular da şairin şiirlerinde yer almaktadır. Şair, ölümden sonraki yaşama olan güvensizliğin korkuya, endişeye sebep olduğunu ve gerçek hayatta yaptıklarımızın öbür dünyada cezasız kalmayacağını dile getirir:

Ölümden, ölüm cezasından korkuyoruz.

Yaşarken tanıdık bize korku mevzusu:

Boşluk daha muhtemel ve cehennemden de kötü

Bilmiyoruz kime "gerek yok" diyeceğimizi.

(Бродский, 1972, <http://www.world-art.ru/lyric/lyric.php?id=7676>, Masumiyet Şarkısı, o ne de olsa...tecrübeli, Песня невинности, она же -- опыта)

İ. Brodski, şiirlerinde hayat karşısında insanın var olma durumunu ortaya koyar. İnsanın hayat karşısında sonsuzluğu arzu etmesiyle kişide çatışma ortaya çıkar. İnsan hayatta kaderiyle baş başadır, her ne kadar hayata kendi yönünü vermeye çalışsa da bu onun iradesi dışında gerçekleşmektedir. Çünkü hayat insana sorulmadan verildiği gibi yine onun elinden sorulmadan da alınır. Bu hayatın bir gerçeğidir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi ölüm ve hayat birbiriyle karşılıklı iletişim içerisindedir. Hayat, ölüme karşı sürekli olarak amansız bir ilerleyiştir. İnsan her daim bir şeylerle meşgul olur, bazen hayatın uğraşları içerisinde kaybolup etrafındaki güzellikleri fark edemeyebilir ya da çevresindekilere vakit bile ayıramayabilir. İ. Brodski de "Bulutlar Uçup Gidiyor" ("Проплывают облака") adlı şiirinde hayatın hızla gelip geçtiğini, ölümü sürekli üstümüzde taşıdığımızı, buna alışmamız onunla yaşamamız gerektiğini ve sadece öldüğümüz zaman bir araya toplanmamızın mümkün olacağını vurgular:

Uçup gidiyor bulutlar, ömür de gelip geçiyor,

Alış buna, alış, üstümüzde taşıdığımız bu ölüm.

Ölene kadar, onu bulamayız, bulamayacağız.

Doğumdan dünyaya

Her gün bir yerlere gidip geliyoruz.

Hepimiz dağılıp gidiyoruz.

Sadece ölüm bizi bir araya getirecek.

[İ. Brodski, Bulutlar Uçup Gidiyor (Бродский, Проплывают облака) 1965, ss. 78-81]

Bazı şiirlerinde ölümden sonraki hayata daha çok şüpheci bir tutumla yaklaşan şair bu durumu sorgular. Ölümden sonraki hayatı ele alan şair bunu bir merak duygusuyla iç içe vermeyi tercih eder.

Ölüm kaygısını hafifletmeye çalışır. Ölümü yeni bir hayatın başlangıcı, farklı bir ortam olarak görür. Ölüm temasını işleyen şairin şiirlerinde ölüm, bir son değil adeta yeniden bir başlangıçtır, yeniden doğuştur. Bu yüzden ölüm ve hayatı birbirinden ayrı düşünmemek, hayattan zevk almaya bakmak gerektiğini gösterirken, ölüm korkusunu da hafifletmeye çalışmaktadır:

Bizi ölüm değil yeni bir ortam bekliyor.

(Бродский, 1972, <http://www.world-art.ru/lyric/lyric.php?id=7595>, Şamdan, Подсвечник)

Ölüm karşısında umudun da söz konusu olduğu bazı durumlar vardır. Aşağıdaki şiirde; yeni bir çevre edinilmesi, ona umut verir ve onun hayata yeniden bağlanmasını sağlamaya yarayan yardımcı bir unsurdur. Şair ölümü acılardan, kötülüklerden kurtuluş çaresi olarak görür. Ona göre acı, yoksulluk gibi kavramlar ölümün gerçek yüzünü görmeyi sağlar. Burada onu yoksulluktan, acılardan kurtaracak olan tek şeyin ölüm olduğunu çarpıcı bir biçimde vurgulamaktadır. Ölüm temasıyla birlikte acılar, hüznler, sıkıntılar da ölümü çağrıştırmaktadır. Bu unsurlar şairi, ölümü daha çok düşünmeye sevk eder. Bu dünyada yaşadığı olumsuzluklardan sadece ölümle kurtulacağına inanmakta ve belki de duyduğu üzüntüyü bu şekilde hafifletmeye çalışmaktadır:

Ve sadece ölüm onu kurtarır.

Keder, yoksulluk ve diğerlerinden

(Бродский, 1972, <http://www.world-art.ru/lyric/lyric.php?id=761>, Okul Antolojisinden, Из "Школьной антологии")

Ölüm karşısında duyulan ıstırapla, ölüm ve diğer problemler hakkındaki düşünceler, şairin şiirlerinde kendini açıkça gösterir. "Bosna Ezgisi"(Боснийский мотив) adlı şiirde İ. Brodski'de ruhun cennete taşınması, Tanrıyla birleşme, ölümden sonraki yaşam, ölüme dini açıdan yaklaşarak biraz daha farklı açıdan bakmıştır. Şiirde ölümü kabullenip benimseyen eski anlayışla, ölümden ürktüğü için ona metafizik bir boyut kazandıran yeni anlayışlar karşılaştırılmaktadır. Şiirin sonunda şair, ölüm

olduktan sonra hiçbir şeyin anlam ifade etmeyeceği kanaatini ortaya koyar. İnsanlar bir şekilde hayatını sürdürmek zorundadır, o yüzden bir tarafta insanlar ölüp gitmekteyken, bir tarafta da günlük hayatın uğraşları içerisinde kaybolup, işlerine devam ederek nedenini sorgulamadan hayatını yaşamaya devam eden insanlardan bahsedilir:

Sen bardağına içki doldurur

bir böceği ezer ya da saatine bakarken

parmakların kravatını düzeltirken

insanlar ölüyor

Acayip isimli kasabalarda,

kurşunlarla delik deşik, alevler içinde

nedenini niçinini bilmeden çoğu kez

insanlar ölüyor

Bilmediğin küçük yerlerde

haykırmaya ve Allahısmarladık

demeye hiç şansı ve fırsatı olmadan

insanlar ölüyor

Sen maç sonuçlarını izlerken,

gecikmiş raporlarını gözden geçirirken,

ya da bebeğine ninni söylerken

insanlar ölüyor.

(Hanok, http://Siir.Gen.Tr/Siir/J/Joseph_Brodsky/Bosna_Ezgisi.Htm, Bosna Ezgisi)

Ölüm kaçınılmazdır, onu kabul etmek zorunda olan insanoğlu için ondan geriye dönüş yoktur ki elbet bir gün bu sona gelinecektir. Hayattaki gerçekten kopmayı "Veda Mersiyesi" ("Прощальная ода") adlı şiirde daha iyi görmek mümkündür:

Biz ona ölüm diyoruz.

Ondan dönüş yok!

(Бродский, 1972, <http://www.world-art.ru/lyric/lyric.php?id=7462>, Veda Mersiyesi, Прощальная ода)

Ölüme dinî ve felsefî açıdan yaklaşan şair, hakikat karşısında üzüldür, haykırır ve isyan eder. Sonunda korku ve endişe içinde teslim olur. Şair şiirlerinde korku ve tedirginlik nedeniyle kötü, olumsuz bir ortam yaratır. Toplumsal sorunlardan daha çok bireysel varoluşu sorgulayan şair kişinin iç dünyasına yönelir. Onun şiirlerinin temel izleğini oluşturan ölümü çocukluğundan beri olan kötü yaşamı etkiler, bu çıkmazlar onun yaratıcı dünyasını harekete geçirir.

Ölüm bir aynadır, yalan söylemez.

(Бродский, 1972, <http://www.world-art.ru/lyric/lyric.php?id=7505>, Şişedeki Mektup, Письмо в бутылке)

Peki, ölümün bu kadar önemli olduğu İ. Brodski'nin metafiziğinde Tanrı nasıl bir yere sahiptir? İlk şiirlerinde Tanrı, yaratıcı ve kurucu rolüne sahiptir ve sürekli olarak insana faniliği hatırlatır. İlk şiirlerinde yer alan yaratıcı ve koruyucu Tanrının yerine antik çağ tanrılarıyla bağ kurar. Daha sonraları İ. Brodski'nin dünya görüşünde her şey daha belirgin özelliklere sahip olur, Tanrı daha az hatırlanmaya başlanır. Özellikle Tanrı zamana rağmen yaşayandır, çünkü onun zamanı ebedidir, Tanrı için sonsuzluk varken, insan ölümlüdür (Фрумкин, 2003, <http://www.countries.ru/library/twenty/brodsky/frumkin.htm>).

İ. Brodski'ye göre ölüm soyut bir yok oluş ve içinden çıkılmaz, çaresiz bir durumdur. Bununla ilgili şair şunları söyler: “hepimiz aynı şeye mahkûmuz, ölüme. Ben bu satırları yazarken ölürüm, siz de onları okurken ölürsünüz. Hiç kimse işini yaparken birbirine engel olmamalı. Zaten yaşamanın koşulları oldukça ağır bir de onu daha da zorlaştırmanın bir anlamı yok” (<http://blog.nikolaykofyrin.ru/?p=918>).

Şair bazı şiirlerinde doğrudan ölümü konu alırken, bazı şiirlerinde de ölümü hatırlatan ahiret, mezar, kabir, tabut, kefen gibi kavramlara da yer vermektedir. Ölümü aktarırken benzetme ve mecazlı söyleyişlere başvurması, dili ne derecede ustalıkla kullandığının göstergesidir:

Sesler, vızıltılar, ışıklar, işler,

Hepsinin sonu mezar.

İşte ölüm geldi, işte ömür geçti.

[İ. Brodski, Hırsızın Romansı (Бродский, Романс Вора) 1965, s. 183]

Tüm ölümler kendi tabutlarında yatıyorlar.

Huzur içinde uyuyorlar.

[İ. Brodski, John Donn'a Büyük Ağıt (Бродский, Большая элегия Джону донну) 1965, s. 131]

Şiirleri dışında da “İstanbul'a Yolculuk” (Путешествие в Стамбул) adlı eserinde öbür dünya ile ilgili İ. Brodski şunları hatırlar:

Neresi olduğunu bilmediğim sonu gelmeyen büyük bir caddede konuşulardan ve bağırılardan hiçbir şey anlamadan ağırdan yürüyordu, her tarafımda izdiham ve durmadan korna işkencesi yapan arabalar vardı, trafik felaketti. Derken öteki dünya aniden aklımdan geçti: öbür dünya işte buydu, ömür sona ermiş ama hareket hala vardı ve sonsuzluk zaten budur (Uravelli, 2005, ss.128-129).

Sonuç

Üçüncü dalga göçmen şairlerden olan İ. Brodski'nin yaşadığı dönemdeki siyasi durum, ülkesinden sürgün edilişi, göç hayatında yaşadıkları ve hissettikleri onun sanatı üzerinde oldukça etkili olmuştur. Şairin bu gibi konulara sık sık şiirlerinde yer vermesi onun iç dünyasını ortaya koyduğu yadsınamaz bir gerçektir. Elbette bir şairin eseri, o şairin kimliğini, kişiliğini, duygu ve düşüncelerini, onun inanç dünyasını yansıtır. Daha küçük yaşlarda birçok savaş, kayıp ve hastalık yaşayan şairin hayatı onun yaratıcılığını geliştirmiş, sanatının ortaya çıkmasına da etki etmiştir. İ. Brodski kendine özgü üslubuyla şiirler yazmış, genel olarak aşk, yalnızlık, ölüm, ayrılık, yoksulluk, vatan özlemi gibi konuları işlemiştir. Çalışmamızda da şairin genel olarak şiir anlayışından bahsedilmiş, özellikle şiirlerinde yer verdiği ölüm teması incelenmiştir. Ölüme kendi hayat anlayışı ve inancı doğrultusunda yaklaşan şairin şiirlerine bakıldığında hayatla ölümün sürekli olarak karşı karşıya getirildiği, ölümle beraber insanın varoluşunun ve yok oluş sürecinin

sorgulandığı görülmektedir. Şair şiirlerinde daha çok ölüm karşısında kaygı duyan insanın hayat ve ölümle mücadelesini anlatır. Bazı şiirlerinde de ölüm bir meydan okuma olarak karşımıza çıkar. İ. Brodski'nin ölüm konusunu doğrudan ya da dolaylı olarak ele aldığı birçok şiirinin tespit edildiği bu çalışmamızda ölümden kaçmanın imkânsızlığından, onun sonsuz bir hayat sunduğundan ve bunun doğal bir durum olduğundan bahsedilir.

Sonuç olarak şair, insan – yaşam – gerçekler - ölüm düzleminde insanı merkeze alarak hayat ve ölüm temasını işler. Ölüm konusu bazı şiirlerinde hüznün, yalnızlık, karamsarlık olarak ortaya çıkarken, bazı şiirlerinde de yoksunluğun bir göstergesi olmaktadır. Şiirlerinde ölümden sonraki hayatı da ele alan şair bunu bir merak duygusuyla iç içe vermeyi tercih ederek, ölüm kaygısını hafifletmeye çalışır, ölüm bir son değil adeta yeni bir başlangıçtır.

Kaynakça

- Gültek, V. (2004). *Rusça-Türkçe sözlük*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Hanok, K. (ty.). http://siir.gen.tr/siir/j/joseph_brodsky/bosna_ezgisi.htm adresinden 25.10.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Hökelekli H. (1992). Ölümle ilgili tutumların dini davranışla ilişkisi üzerine bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Derneği*, 4, 57-98.
- Uravelli, O. (2005). *İstanbul'dan geçen Ruslar*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Volkov, S. (2010). *Büyülü koro*. (S. Gürses, çev.). İstanbul: YKY.
- Бродский И. (1972). *Стихотворения и поэмы*. <http://www.world-art.ru/lyric/lyric.php?id=7668> adresinden 12.08.2018 tarihinde erişilmiştir. (Brodski İ., Stihotvoreniya i poemi).
- Бродский, И. (1965). *Стихотворения и поэмы*. Inter-Language Literary Associates. (Brodski İ., Stihotvoreniya i poemi).
- Бурьяк, А. *Иосиф Бродский как человек поэты*. (ty.). <http://bourniac.narod.ru/Brodsky.htm> adresinden 11.08.2018 tarihinde erişilmiştir (Buryak Aleksandr, İosif Brodski kak çelovek pozi).
- Кофьрин,Н. (2016). *Тайна смерти Бродского*. <http://blog.nikolaykofyrin.ru/?p=918> adresinden 25.10.2018 tarihinde erişilmiştir (Kofirin N., Tayna smerti Brodskogo).
- Крепс М.Б. (2001). *О поэзии Иосифа Бродского*. «ImWerdenVerlag». (Kreps M.B., O poezii İosifa Brodskogo).
- Мордовцева, А. А. (2007). Иосиф Бродский: Феномен русского зарубежья, *Вече. Выпуск 18 Альманахрусскойфилософии и культуры 18,8*, СПб.: ИздательствоСанкт-Петербургского университета, ss. 150-156 (Mordovtseva, A.A., İosif Brodski: Fenomen russkogo zarubej'ya).
- Темы и образы лирики одного из современных отечественных поэтов (на примере творчества И. Бродского)*. (ty.). <http://www.litra.ru/composition/download/coid/00537681210764842617/>, adresinden 10.09.2018 tarihinde erişilmiştir. (Тема i obrazi liriki odnogo iz sovremennih oteçestvennih poetov (na primere tvorçestva İ. Brodskogo)).
- Фрумкин, К. (2003). *Пространство-время-смерть: метафизика Иосифа Бродского* <http://www.countries.ru>, <http://www.countries.ru/library/twenty/brodsky/frumkin.htm> adresinden 01.11.2018 tarihinde erişilmiştir (Frumkin, Konstantin. Prostranstvo- vremya-smert': metafizika İosifa Brodskogo).